

PEDAQOGİKA
ПЕДАГОГИКА
PEDAGOGY

TƏLİM TEXNOLOGİYALARI
ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ
TEACHING TECHNOLOGY

UOT 37.01

LAYİHƏ ƏSASLI ÖYRƏNMƏ (PROJECT-BASED LEARNING) MODELİ

Rübabə Hacı qızı Abdullayeva

Bakı şəhəri Binəqədi rayonunun 143 nömrəli tam orta məktəbin direktoru

ORCID: 0009-0000-5931-1936

E-mail: rubab.aliyeva@gmail.com

Açar sözlər: Layihə əsaslı öyrənmə, innovativ təlim, şagirdyönlü təhsil, tədqiqat fəaliyyəti, əməkdaşlıq, kreativ düşüncə

Ключевые слова: Проектное обучение, инновационное обучение, ученико-ориентированное образование, исследовательская деятельность, сотрудничество, творческое мышление

Keywords: Project-based learning, innovative instruction, pupil-oriented education, research activities, collaboration, creative thinking

Giriş

Müasir təhsil sistemi yalnız nəzəri biliklərin ötürülməsini deyil, eyni zamanda praktik bacarıqların formalaşdırılmasını da əsas məqsəd kimi qarşıya qoyur. İnformasiya cəmiyyətinin inkişafı, texnologiyaların sürətlə dəyişməsi və əmək bazarının yeni tələbləri təhsil sistemində innovativ yanaşmaların tətbiqini zəruri etmişdir. Bu baxımdan layihə əsaslı öyrənmə modeli müasir pedaqogikanın ən aktual istiqamətlərindən biri hesab olunur.

Layihə əsaslı öyrənmə modeli şagirdlərin müəyyən problem və ya mövzu ətrafında araşdırma aparmasına, praktik fəaliyyət həyata keçirməsinə və nəticə əldə etməsinə əsaslanır. Bu model ənənəvi müəllim mərkəzli təlimdən fərqli olaraq şagirdi tədris prosesinin aktiv iştirakçısına çevirir. Layihə fəaliyyətində şagirdlər tədqiqat aparır, məlumat toplayır, təhlil edir və əldə etdikləri nəticələri təqdim edirlər.

Layihə əsaslı öyrənmənin əsas məqsədi şagirdlərin müstəqil düşünmə, əməkdaşlıq, ünsiyyət və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bu model vasitəsilə şagirdlər yalnız akademik bilik əldə etmir, həm də real həyat situasiyalarına uyğun qərarlar qəbul etməyi öyrənirlər. Müasir dövrdə bir çox inkişaf etmiş ölkələrin təhsil sistemində layihə əsaslı öyrənmə geniş tətbiq olunur və tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayır.

Layihə əsaslı öyrənmənin nəzəri əsasları

Layihə əsaslı öyrənmə modeli konstruktivist təlim nəzəriyyəsinə əsaslanır. Konstruktivizmə görə insan biliyi hazır şəkildə qəbul etmir, onu fəaliyyət prosesində özü formalaşdırır. Bu yanaşma şagirdin aktiv iştirakını, təcrübə əldə etməsini və öyrəndiyi bilikləri praktik fəaliyyətlə

əlaqələndirməsini ön plana çıxarır.

Amerikalı pedaqoq Con Dyui layihə əsaslı öyrənmənin inkişafında mühüm rol oynamışdır. O hesab edirdi ki, təhsil həyatla əlaqəli olmalı və şagird real problemlərin həllində iştirak etməlidir. Dyuiyə görə, öyrənmə fəaliyyəti praktik təcrübə üzərində qurulduqda daha effektiv olur. Daha sonra Uilyam Kilpatrik bu ideyaları inkişaf etdirərək layihə metodunu sistemləşdirmişdir.

Layihə əsaslı öyrənmə modelində şagirdlərin fəaliyyəti əsas yer tutur. Müəllim isə istiqamətləndirici və məsləhətçi rolunda çıxış edir. Bu modeldə şagirdlər komanda şəklində işləməyi, məsuliyyət bölüşdürməyi və ortaq qərar qəbul etməyi öyrənirlər. Layihə fəaliyyəti həm də sosial bacarıqların formalaşmasına müsbət təsir göstərir.

Layihə əsaslı öyrənmənin tətbiqi zamanı tədris prosesində müxtəlif resurslardan istifadə edilir. İnformasiya texnologiyaları, internet resursları, müşahidə, müsahibə və praktik fəaliyyət layihələrin daha maraqlı və effektiv həyata keçirilməsinə şərait yaradır.

Layihə əsaslı öyrənmənin mərhələləri

Layihə əsaslı öyrənmə prosesinin uğurlu həyata keçirilməsi müəyyən mərhələlərin ardıcıl şəkildə təşkilindən asılıdır. Birinci mərhələ problemin və ya mövzunun müəyyən edilməsidir. Mövzu şagirdlərin maraq dairəsinə uyğun seçilməli və onların tədqiqat aparmasına imkan yaratmalıdır.

İkinci mərhələ planlaşdırma mərhələsidir. Bu mərhələdə layihənin məqsədi, vəzifələri, istifadə olunacaq metodlar və vaxt bölgüsü müəyyən edilir. Şagirdlər qrup şəklində fəaliyyət göstərərək iş bölgüsü aparırlar.

Üçüncü mərhələ tədqiqat və məlumat toplama mərhələsidir. Şagirdlər müxtəlif mənbələrdən məlumat əldə edir, müşahidələr aparır, sorğular keçirir və nəticələri təhlil edirlər. Bu mərhələ şagirdlərin analitik düşünmə bacarıqlarının inkişafına kömək edir.

Dördüncü mərhələ layihənin hazırlanması və təqdimatıdır. Şagirdlər əldə etdikləri nəticələri təqdim edir, hesabat hazırlayır və layihəni auditoriya qarşısında müdafiə edirlər. Təqdimat mərhələsi ünsiyyət və özünüifadə bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır.

Son mərhələ qiymətləndirmə mərhələsidir. Qiymətləndirmə zamanı həm layihənin nəticəsi, həm də proses ərzində şagirdlərin fəaliyyəti nəzərə alınır. Özünüqiymətləndirmə və qarşılıqlı qiymətləndirmə metodları da bu modeldə geniş tətbiq olunur.

Layihə əsaslı öyrənmənin üstünlükləri və problemləri

Layihə əsaslı öyrənmənin ən mühüm üstünlüklərindən biri şagirdlərin tədris prosesinə motivasiyasını artırmasıdır. Şagirdlər real problemlərin həllində iştirak etdikləri üçün öyrənməyə daha böyük maraq göstərilir. Bu model şagirdlərdə yaradıcı və tənqidi düşüncə formalaşdırır.

Layihə fəaliyyəti əməkdaşlıq və komanda işi bacarıqlarını inkişaf etdirir. Şagirdlər fikir mübadiləsi aparır, ortaq qərar qəbul edir və birgə fəaliyyət göstərilir. Bu isə onların sosial münasibətlərinin inkişafına müsbət təsir edir.

Layihə əsaslı öyrənmə modelinin digər üstünlüyü nəzəri biliklərin praktik tətbiqinə şərait yaratmasıdır. Şagirdlər əldə etdikləri bilikləri gündəlik həyatda tətbiq etməyi öyrənirlər. Bu yanaşma öyrənmənin davamlı və mənalı olmasına kömək edir.

Bununla yanaşı, layihə əsaslı öyrənmənin tətbiqi zamanı müəyyən çətinliklər də mövcuddur. Vaxt məhdudiyyəti, resurs çatışmazlığı və böyük siniflərdə layihələrin təşkili müəllim üçün əlavə çətinlik yarada bilər. Eyni zamanda bütün şagirdlərin layihə fəaliyyətində bərabər aktiv-

liyini təmin etmək də mühüm məsələlərdən biridir.

Müəllimlərin layihə əsaslı öyrənmə üzrə peşəkar hazırlığı bu modelin uğurlu tətbiqində mühüm rol oynayır. Müasir müəllim yalnız bilik verən deyil, həm də şagird fəaliyyətini istiqamətləndirən mentor funksiyasını yerinə yetirməlidir.

Nəticə. Araşdırma göstərir ki, layihə əsaslı öyrənmə modeli müasir təhsil sistemində effektiv və innovativ yanaşmalardan biridir. Bu model şagirdlərin müstəqil düşünmə, tədqiqat aparma, problem həll etmə və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirir. Layihə əsaslı öyrənmə təlim prosesini daha maraqlı və praktik edir, şagirdlərin öyrənməyə motivasiyasını artırır.

Müasir məktəblərdə layihə əsaslı öyrənmənin tətbiqi tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, yaradıcı və təşəbbüskar şəxsiyyətin formalaşmasına xidmət edir. Bu modelin geniş tətbiqi üçün müəllimlərin peşəkar inkişafı, məktəblərin texniki təminatı və innovativ təlim mühitinin yaradılması vacibdir.

Nəticə etibarilə qeyd etmək olar ki, layihə əsaslı öyrənmə gələcəyin təhsil modelinə uyğun yanaşmalardan biri kimi müasir pedaqogikada mühüm yer tutur və şagirdlərin XXI əsr bacarıqlarının inkişafında böyük əhəmiyyət daşıyır.

Probleməin aktuallığı. Müasir təhsil sistemində şagirdyönlü yanaşmaların geniş tətbiqi və XXI əsr bacarıqlarının formalaşdırılması layihə əsaslı öyrənmənin aktuallığını artırır. Qloballaşma və rəqəmsal transformasiya şəraitində təlim prosesinin yalnız nəzəri biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşması kifayət etmir. Bu baxımdan layihə əsaslı öyrənmə şagirdlərin aktiv iştirakını təmin edən, onların real həyat problemlərinə yönəlmiş fəaliyyətlər vasitəsilə öyrənməsini dəstəkləyən müasir pedaqoji model kimi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Probleməin elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi layihə əsaslı öyrənmənin ənənəvi təlim modellərindən fərqli olaraq şagirdlərin tədqiqatçılıq, problem həll etmə və əməkdaşlıq bacarıqlarını sistemli şəkildə inkişaf etdirməsinin elmi əsaslandırılmasından ibarətdir. Araşdırma göstərir ki, bu model təlim prosesində şagirdin subyekt mövqeyini gücləndirir və öyrənməni biliklərin passiv qəbulu deyil, aktiv yaradıcı fəaliyyət kimi formalaşdırır. Eyni zamanda, layihə əsaslı öyrənmənin motivasiya və təlim nəticələrinə təsiri kompleks şəkildə şərh olunur.

Probleməin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti layihə əsaslı öyrənmə modelinin müasir məktəblərdə tətbiqi üçün konkret imkanların müəyyən edilməsindədir. Bu modelin tətbiqi şagirdlərin yaradıcılıq və təşəbbüskarlıq bacarıqlarının inkişafına, təlimin daha maraqlı və səmərəli təşkilinə şərait yaradır. Eyni zamanda, müəllimlərin metodik hazırlığının artırılması, məktəblərin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi və innovativ təlim mühitinin yaradılması tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir. Tədqiqat nəticələri müəllimlər, metodistlər və təhsil siyasəti üzrə mütəxəssislər üçün praktik istiqamətverici mənbə kimi istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Əlizadə, Ə. Müasir təlim texnologiyaları / - Bakı: Təhsil, - 2020.
2. Ağayev, Ə. Pedaqogika / - Bakı: Elm və təhsil, - 2019. -352 s.
3. Dewey, J. Experience and Education / - New York: Macmillan, - 1938. – 116 p.
4. Kilpatrick, W. The Project Method // Teachers College Record, - 1918, vol. 19, no. 4, -

p. 319–335.

5. Thomas, J.W. A Review of Research on Project-Based Learning / San Rafael, CA: Autodesk Foundation, - 2000. – 45 p.

6. Məlikova-İsgəndərzadə, A.R. Tələbələrin layihə mədəniyyətinin formalaşdırılması // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, - 2025. № 4, – s. 36-40.

https://journals.arti.edu.az/uploads/f_202509050605512142136283.pdf

R.H.Abdullayeva

Layihə əsaslı öyrənmə (project-based learning) modeli

Xülasə

Məqalədə layihə əsaslı öyrənmə modelinin nəzəri əsasları, təhsil prosesində tətbiq imkanları, üstünlükləri və qarşıya çıxan çətinliklər araşdırılmışdır. Müasir dövrdə təhsil sistemində şagirdyönlü yanaşmaların aktuallaşması layihə əsaslı öyrənmə modelinə marağı artırmışdır. Bu model şagirdlərin tədqiqat aparmaq, problem həll etmək, əməkdaşlıq etmək və yaradıcı düşünmək bacarıqlarını inkişaf etdirir. Məqalədə layihə əsaslı öyrənmənin mahiyyəti, mərhələləri, müəllimin rolu və qiymətləndirmə prinsipləri geniş şəkildə təhlil olunmuşdur. Eyni zamanda məktəb mühitində bu modelin tətbiqinin effektivliyi və tədris keyfiyyətinə təsiri izah edilmişdir.

Р.Г. Абдуллаева

Модель проектного обучения (project-based learning, PBL)

Резюме

В статье исследуются теоретические основы модели проектного обучения, возможности её внедрения в образовательный процесс, преимущества и существующие проблемы. В последние годы возрастающее значение ученико-ориентированных подходов в образовании усилило интерес к проектному обучению. Данная модель развивает у учащихся навыки проведения исследований, решения проблем, работы в сотрудничестве и применения творческого мышления. В статье представлен подробный анализ сущности проектного обучения, его этапов, роли учителя и принципов оценивания. Кроме того, рассматривается эффективность применения данной модели в школьной практике и её влияние на качество обучения.

R.H. Abdullayeva

Project-based learning (PBL) model

Summary

The article investigates the theoretical basis of the project-based learning model, its implementation possibilities within the educational process, advantages and existing challenges. In recent years, the increasing importance of pupil-oriented approaches in education

has strengthened interest in project-based learning. This model enhances pupils' abilities to carry out research, solve problems, work collaboratively and apply creative thinking. The article provides a detailed analysis of the nature of project-based learning, its stages, the teacher's role and assessment principles. In addition, the effectiveness of applying this model in the school setting and its influence on teaching quality are discussed.

Redaksiyaya daxil olub: 08.05.2026